

2. Лист Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна від 14 листопада 1942 р. Рукопис, простий олівець, 1 арк., 2 с. Науковий архів НІКЗ «Чигирин».
3. Лист Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна від 15 квітня 1944 р. Рукопис, чорне чорнило, 1 арк. 2 с. Науковий архів НІКЗ «Чигирин».
4. Лист Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна від 02 листопада 1943 р. Рукопис, чорне чорнило, 1 арк., 2 с. Науковий архів НІКЗ «Чигирин».
5. Лист Т. Г. Оболдуєвої до О. І. Тереножкіна від 09 вересня 1942 р. Рукопис, чорне чорнило, 2 арк., 3 с. Науковий архів НІКЗ «Чигирин».

СЕКЦІЯ 8

ОСОБИСТІСТЬ В ІСТОРІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Штагер Тетяна

Горлівський інститут іноземних мов

ПОСТАТЬ В ІСТОРІЇ – ВІЛЬГЕЛЬМ І ЗАВОЙОВНИК

Анотація. У роботі аналізується постать першого англійського короля нормандського походження в історії Європи – Вільгельма I Завойовника. Авторка доходить висновку, що за його правління інтенсивні державотворчі процеси поєднувалися з жорстким поводженням із завойованим народом, його звичаями та правами. Авторка показує, що англосакси в XI ст. не оцінили одне з найважливіших зрушень – незалежність Англії від Риму, що досяглося через дистанціювання Папи Римського від релігійних питань Англії. Феодальний устрій, що вибудував та юридично оформив король, теж був однією з найкраще організованих моделей у Європі. Він ініціював створення надійної системи укріплень. Зрушення ці були необхідні Вільгельму I для централізації влади.

Ключові слова: Англія, Нормандське завоювання, Середньовіччя, Вільгельм I Завойовник.

Abstract. This paper analyzes the figure of the first English king of Norman origin in the history of Europe – William I (the Conqueror). The author concludes that during his reign an intensive state-building process was combined with the cruel treatment of the conquered people, their customs and rights. The author shows that in the 11th century the Anglo-Saxons did not appreciate one of the most important changes such as the independence of England from Rome achieved due to the distancing of the Pope from England's religious issues. The feudal system built and legalized by the king was also one of the best models in Europe. He initiated the creation of a reliable system of fortifications. These shifts were necessary for William I to centralize his power.

Keywords: England, The Norman Conquest, Middle Ages, William I (the Conqueror).

Сьогодні, в час, коли у світі відбувається зміна ціннісних орієнтирів, яка провокує кризу ідентичності, загальне пізнання знаходиться у пошуку. В цих обставинах людська свідомість звертається до ідеалів минулого, прагнучи методом дослідження його досвіду визначити шляхи пошуку для пізнання самої себе. Тож дослідження історичних вчинків однієї з найвидатніших постатей – Вільгельма Завойовника – дає нам змогу зрозуміти, чим саме він керувався,

приймаючи рішення, а також його систему цінностей як середньовічного правителя. Окремими аспектами питання займалися багато істориків-науковців: П. Зюмтор, Ф. Барлоу, Р. Пітер, В. Штокмар [8; 4; 10; 12]. Безцінним історичним джерелом також є Англосаксонська хроніка, яка дає змогу зрозуміти нам, які події у житті англосаксів були значущими для них [2].

Одним із найвизначніших досягнень Вільгельма Завойовника було підкорення Англії у 1066 р., після якого він і отримав своє прізвище. Згідно з англосаксонською хронікою IX–XI ст.: «1066 Тоді король Еадвеард помер, і ерл Харальд став королем; він правив 40 тижнів і 1 день; і тоді прийшов Вільгельм і завоював землю англів» [Цит. за: 2, с. 96]. Народжений у неосвяченому церквою шлюбі, навряд чи судилося йому стати тим, ким він став. Вільгельм не робив нічого, що вийшло б за межі традиційної форми, та його діяльність, що цілком відповідала часу, забезпечила еволюційний стрибок, який потім відбувся у всіх країнах Європи. Але на територіях Англії та Франції вона набула найбільш завершеного вигляду [4, с. 2].

Прогресивність політики Вільгельма позитивно вплинула на становлення Франції та Англії, хоча за це він не здобув у цих державах звання національного героя. Англійське духовництво не входило в коло довіри молодого короля, тому він швидко їх замінив на нормандських єпископів, часто проти волі тих та інших. Конфіскації та перерозподіл земель теж не додавали йому популярності серед сучасників. Маючи суто природні здібності до бачення результатів сьогоденних рішень у майбутньому, він вчинив безпрецедентний крок – у 1085 р. був здійснений земельний перепис [13]. Його провели загони чиновників Вільгельма, і дані ці були зведені в «Книгу страшного суду» у 1086 р. [11, с. 641].

Отже, король упорядкував землі, що йому належали, визначив кількість підданих, що фактично означало можливість планування податкових зборів. Про цей надзвичайний талант керівника влучно пише дослідник епохи Д. Дуглас: «Творчий характер його майстерності державного діяча проявився в тому, що він умів коригувати свою задачу відповідно до мінливих умов. Вільгельм не тільки випереджав своє покоління, а й служив йому: він не тільки сам створював можливості, але і хапався за ті, які виникали без його участі» [Цит. за: 7, с. 421].

Його виховували як солдата, і він пройшов сувору школу військового мистецтва. Він навчався виживати в суспільстві, пронизаному інтригами і обманом. Навчений гірким досвідом, він став людиною, що покладається на хитрість і, якщо вона не давала результатів, вдавався до насильства [5, с. 7]. Письмових джерел, які б розповіли про двір Вільгельма, дуже мало. Але за наявними можна зробити висновок, що він був економним із власним майном, намагався уникати розкоші, урочистостей, що не завжди вдавалося через потребу у демонстрації перед народом могутності короля. Чи був він деспотичним – невідомо, але щедрим його назвати можна навряд. Вільгельм вітав «перемир'я Боже», церковне встановлення, яким заборонялося вести військові дії в особливі дні і на певні терміни.

Вільгельм завдав удару по військовій незалежності своїх васалів, коли взяв під контроль їхні укріплення. Після кожного повстання він руйнував нові,

побудовані без його дозволу, баронські замки та ввів практику розміщення в них своїх гарнізонів для того, щоб вчасно реагувати у разі надзвичайного воєнного стану, а також в замках тих васалів, яким він не довіряв. Виваженість і далекоглядність короля Вільгельма не обходила жодного рішення, яке він приймав. Наприклад, він не полишав без свого контролю навіть дрібні, на перший погляд, питання. П. Зюмтер зауважує: «Війна нерідко велася з єдиною метою – взяти в полон того, за кого можна було виручити багато грошей. Не так чинив Вільгельм Завойовник: він ніколи не відпускав полоненого супротивника, вважаючи за краще годувати його в тюрмі до самої смерті, ніж звільнити заради сьогочасної вигоди – свого роду ознака політичної зрілості» [Цит. за: 8, с. 16].

Король сам визначав, яку саме феодалську службу будуть нести його васали, і намагався встановити сувору дисципліну у війську, яким командував. Така послідовна політика Вільгельма поступово підвищувала і закріплювала його авторитет у Європі та на землях, якими він правив.

Вільгельм правив Англією сам за допомогою своїх письмових наказів, виготовлених капеланами під наглядом канцлера. Накази розсилалися шерифам, які представляли владу короля у графствах. В результаті всіх цих обставин виникає монархія настільки сильна, що вже можна говорити про певну цілісність Англії. Дослідник епохи П. Зюмтер стверджує: «... саме з приходом Вільгельма в Англії з'явилися кам'яні фортеці (першою став знаменитий лондонський Тауер, зведений в 1078 р.), виникла централізована система управління...» [Цит. за: 8, с. 3].

Королівську владу підтримували феодали, церква, купецтво та частина вільного селянства. Вільгельм проводив цілком цілеспрямовану політику щодо церкви: з одного боку, вона отримала великі земельні пожалування і низку привілеїв (створення церковних судів) [9, с. 35], з іншого – всі претензії Папи на верховенство були відкинуті. Вільгельм відмовився принести васальну присягу Григорію VII і заявив, що ніхто, крім короля, не може контролювати справи англійської церкви. Це означало, що без його дозволу не можна коритися Папі і папським наказам [12, с. 35]. З цього питання доречно буде навести слова дослідника історії Англії А. Азімова: «Вільгельм прибрав до рук навіть церкву. Папа, благословляючи Вільгельма на вторгнення в Англію, мабуть, розраховував, що той віддасть англійську церкву під його владу» [11, с. 615]. Цього, однак, не відбулося. Навіть великий папа Григорій VII не зміг нічого добитися від Вільгельма. Новий король наполягав, що церковна політика Англії буде перебувати під його безпосереднім контролем, і папа змушений був поступитися» [Цит. за: 8, с. 40]. Все це говорить нам про те, що Вільгельм повністю ототожнював себе з державою і народом, яким він править; про розуміння ним небезпеки для держави у разі розділення влади між папою і ним.

Отже, ми можемо зробити висновки, що Вільгельм I Завойовник є однією з найвизначніших постатей в історії Середніх віків, якою він зробив себе сам. Не маючи за законом крові великих шансів правити хоча б герцогством, він став першим справжнім королем держави, вибудував у ній національну монархію куди більш міцну, ніж у Франції, яка мала для цього набагато вагоміші причини.

Вільгельму I вдалося те, що було недосяжним для більшості монархів до та після нього – повної підтримки церкви, всупереч його принциповій незалежності від Риму. А завершення ним феодалізації стало фактором, який сприяв подальшому прогресу англійського суспільства. Він встановив систему управління достатньо ефективну, за якої добробут держави продовжував зростати. Англія перетворилася з напіврозваленого конгломерату окремих областей в одне з найкраще організованих королівств у Європі. Рішення, які він приймав заради зміцнення своєї влади, у довгостроковій перспективі принесли позитивні результати, що не говорить про неможливість таких самих результатів без завоювання. Найімовірніше, вони все одно відбулися б, але набагато пізніше. Та сучасникам його довелося на собі відчувати весь тягар поневірян за для досягнення мети Вільгельма – Англії, яка назавжди увійшла в перелік найвпливовіших держав світу.

Джерела та література

1. Азимов А. История Англии от Ледникового периода до Великой хартии вольностей. Москва: Центрполиграф, 2007. 320 с.
2. Англо-Саксонская хроника IX–XI века / пер. З. Ю. Метлицкая. Санкт-Петербург: Евразия, 2010. 282 с.
3. Беда Достопочтенный. Церковная история народа англов. URL: <http://www.vostlit.info/Texts/rus5/Beda/frametext2.htm> (дата звернення: 18.03.2021).
4. Барлоу Ф. Вильгельм I и нормандское завоевание Англии / под ред. С. В. Иванова; пер. с англ. Санкт-Петербург: Евразия, 2007. 320 с.
5. Боюар М. Вильгельм Завоеватель / пер. Е. Прониной. Санкт-Петербург: Евразия, 2012. 368 с.
6. Брук К. Саксонские и нормандские короли. 450–1154 гг. / пер. с англ. Л. А. Карпова. Москва: Центрполиграф, 2011. 372 с.
7. Дуглас Д. Вильгельм Завоеватель. Викинг на английском престоле / пер. с англ. Л. А. Игоревского. Москва: Центрполиграф, 2005. 431 с.
8. Зюмтор П. Вильгельм Завоеватель. Москва: Молодая гвардия, 2010. 85 с.
9. Петрушевский Д. М. Очерки из истории английского государства и общества в Средние века. Москва: Юрайт, 2019. 239 с.
10. Питер Р. 1066. Новая история нормандского завоевания / под ред. З. Ю. Метлицкой; пер. с англ. И. И. Хазановой. Москва: Евразия, 2014. 336 с.
11. Стасюлевич М. М. История Средних веков от Карла Великого до Крестовых походов (768–1096 гг.). Москва: Полигон, 2001. 688 с.
12. Штокмар В. В. История Англии в Средние века. Изд. 2-е, дополн. Москва: Алетейя, 2005. 203 с.
13. The National Archives. URL: <https://www.nationalarchives.gov.uk/domesday/> (дата звернення: 18.03.2021).